

Цього разу веду я. З купини на купину, з горбочка на горбочок — стрибаємо краєм великого болота, тримаючись ближче до чахлих берізок і сосонок. Незважаючи на те, що початок липня і природа мала б досягти вершини своєї краси, довкола нас одноманітність. Бідність кольорів, бідність рослинності.

Так-от, цього разу веду я. Он знайоме підвищення з трьома приземкуватими вільхами. Це десь тут має бути. Ага, ось!

Серед моху, серед ще не розквітлого вересу — червоні латочки. Це — росички. Нахилившись, розрізняю малесенькі кругленькі листочки, густо всіяні дрібнісінькими краплинками. Тут і там — тоненькі стрілки, на яких гойдаються китички білих квіточок.

Такою ніжністю і беззахисністю віє від цих рослин! Коли не знаєш, ніколи й не подумаєш, що вони хижаки. А це саме так, справжнісінькі!

Самоцвітами сяють росинки на кінчиках тонюсіньких війок, якими опушений листок. Пролітає мимо росички комар, вгледить таке видиво та й захоче посмакувати кришталеву чистою краплинкою водиці. А як тільки сяде, то вже й пропав. Бо це зовсім не водиця блищить, а краплинки клею, і комареві вже не злетіти. Листок стуляється, війки виділяють кислий сік, і здобич починає перетравлюватися, ніби в справжньому шлунку. Так невдаха-комар сам стає обідом для росички.

На цьому болоті я виявив росички випадково. Торік у день відкриття полювання на качок я приїхав сюди з рушницею. До початку полювання ще лишалося чимало часу. Я "зайняв позиції" на підвищенні в затінку трьох вільх і став чекати. Коли це завважую, що прямо перед очима щось ніби знайоме росте. Придивляюся — так і є, росичка! А поруч — ще й ще.

До цього я зустрічав росичку не раз, але все не випадало часу простежити, як вона захоплює здобич. І тут раптом така нагода!

Чекати довго не довелось. Одна мошка, яких немало снувало над травою, спокусилася сріблястими краплинками і сіла на листок росички. Відчувши небезпеку, відразу ж похопилася злетіти знову. Та ба! Зрадливі краплинки вже зробили своє чорне діло!

Я швиденько дістав лупу і крізь неї став спостерігати, що ж буде далі. А далі було ось що.

Росинки прямо на очах почали збільшуватися, війки повільно стали хилитися в бік здобичі, охоплювати її. Тим часом краї листка загиналися, стулювалися, аж поки листок не перетворився на такий собі пиріжок з мошкою всередині.

Якби кінокамерою сповільненої дії зняти процес полонення росичкою мошки на плівку і показати потім на великому екрані, то глядачі побачили б зовсім не беззахисну ніжну рослину, а хижу багатопалу потвору, підступну і жорстоку. Недарма ж колись росичка багато років підряд привертала пильну увагу великого Дарвіна та його сина — гідного продовжувача батькової справи. Ці вчені і встановили, що росичка, ростучи на вкрай пісних ґрунтах, пристосувалася добувати собі поживу не з землі, а з повітря саме таким ось полюванням на комах.

Я впіймав з десяток мошок, попримощував їх на росянистих листочках. Хотілося побачити, як рослини реагуватимуть на мій подарунок. Проте експеримент виявився не зовсім вдалий: саме заgrimіли постріли, заляскотів шріт по осоці — почалося полювання. Тут я й забув про росички. А коли спохватився — всі листочки були вже згорнуті в маленькі кулачки: росички вечеряли впійманими мною мошками.

... Іван Михайлович пильно оглядає острівцець.

— Так і є! — каже зраділо. — Тут не просто росичка поселилася, а навіть два її види: круглолиста і довголиста. Таке трапляється не часто.

До речі, я чогось і подумав, що тут можуть вони обидві рости. Надто багате болото попалося.

— Еге, багате, — усміхаюся, поглядаючи на довколишню зеленаву однотонність.

Носаль не помічає усмішки. Тягне до соснячка. Проте на півдорозі спиняється:

— Гляньте, андромеда цвіте. Яка пора, а вона ще цвіте.

Кущики андромеди постали якось непомітно, враз. Зонтики рожевих квітів тулилися поруч з червонястими коробочками, що вже дозрівали. Якась особлива ніжність чаїлася в них. Ніжність тієї іншої Андромеди — дочки ефіопського царя Кефея, принесеної в жертву морському страховиську та врятованої героїчним Персеєм. Це на її честь названо оцю болотяну рослину.

Аж якось не в'язалося: одноманітність поліського болота і... андромеда.

А втім... Чим довше ми були на болоті, тим яскравішими ставали для мене його барви. Білі плями сфагнового моху на підвищеннях рясно всіяні намистинками журавлини. На галузистих кущиках буяхів теж рясно проглядають великі сині ягоди. Он зашарілися брусниці — дозрівають під теплим сонцем. А чорниці уже так і просяться до рук — чорні ягоди взялися сизуватою поволокою. Ось-ось жовто задимлять спорами колонії плауна булавовидного... Словом, болото й справді багате.

— Пошукаємо ще одного хижака, — пропонує Іван Михайлович. — Не повірю, що тут не росте пухирник.

Пухирник звичайний — рослина у нас на Поліссі не рідкісна. Але не так то й багато людей її знає. Бо кому охота бовтатися по канавах та болотах тільки задля того, щоб подивитися на якийсь там пухирник?

Проте хоч зовні пухирник і непоказний, та заслуговує на подив. У рослини немає коренів, а своєрідні стебло і листя вільно плавають на воді. А коли подивишся на листки крізь збільшувальне скло, то на них видно численні повітряні пухирці. Кожен з цих пухирців не що інше, як звичайнісінька пастка. У пухирчику є клапан, який відкривається тільки всередину, отже, увійти можна, а вийти — зась! І живиться рослина дрібними водяними мешканцями, які потрапляють у її пухирці-пастки.

Цвітом теж пухирник не може похвалитися. Піднесе над водою на тендітній стрілці жовту квіточку — а вона така, що пройдеш мимо і не завжди помітиш.

— Згода, — кажу, — пошукаємо... Тільки, може, на всяк випадок з собою плакун-траву візьмемо?

— Не варто, — жартує Іван Михайлович. — Сьогодні на болоті нечистої сили не передбачається.

— А якщо для букета?

— Для букета — можна.

І я нахиляюся над височенькою трав'янистою рослиною з яскравими лілово-пурпуровими квітами. Це і є плакун-трава, названа так за те, що її листки здатні виділяти надлишок води.

Для поліщуків болота з діда-прадіда були своєрідними коморами невичерпних запасів усіляких ягід. При загальній бідності ґрунтів, коли хліба з нового врожаю селянинові ледь вистачало до половини зими,

чорниці, брусниці, буяхи, журавлина ставали неабиякою підмогою в харчовому раціоні.

Однак болота не завжди так просто віддавали свої скарби. Нерідко на шляху людини вони розставляли пастки: бездонні "віконця" серед мохових килимів, підступні трясовини. І горе людині, яка необачно потрапляла в таку пастку!

Наївні предки щиросердо вірили, що це нечиста сила заводить людину в невилазну трясовину. Тому перед тим, як іти на болото, запасалися плакун-травою. Вона, за повір'ям, відганяла злих духів, змушуючи їх плакати.

Завернули і ми до світлого "вікна" посеред болота. Не боялися: знали, що воно лагідної вдачі. Я сам його торік під час полювання уздовж і впоперек обходив.

На мілководдя забрела цибата рисова трава. Вона й справді родичка рисові. Цілком можливо, що в недалекому майбутньому ця трава подарує людині немало радості. Адже вчені досліджують її, прагнуть прищепити на ній рис. Якби пошуки в цьому напрямку увінчалися успіхом — було б просто здорово! Тоді на наших поліських болотах зашумів би рис, який не потребує надто сонячної погоди, якому не страшні холоди.

Як мовиться, на ловця і звір біжить. Та ще й який! Навіть не сподівалися: альдрованда! У кінці минулого століття один ботанік було заїкнувся, що ця рослина є на нашому Поліссі, то його ледве не затюкали. Тільки років двадцять п'ять тому її знайшли і на Волині, і на Ровенщині, і на Житомирщині.

Альдрованда — рослина водоплавна, вважається реліктовою. Її все менше й менше лишається в наших водоймах. А цікава вона тим, що живиться головним чином личинками комарів. Листочки в альдрованди з

двох півокруглих частинок. Досить якійсь водяній дрібноті доторкнутися до них, як вони негайно стуляються. Виходу з пастки вже немає.

— Ще б пухирника сюди, — вголос розмірковую я, — і була б ціла колекція комахоїдних рослин.

Настрій у нас дуже гарний: адже стільки побачили! І я мугикаю собі під ніс веселу пісеньку...

А пухирника ми знайшли в сусідньому болітці. Уже лагодилися вертати додому, коли Іван Михайлович чогось ще туди завернув. Чую:

— Ура!..

Мерщій туди: Носаль у туфлях забрів у воду і з радісною усмішкою простягає на долонях пухирника:

— Навіть не звичайний, а ще рідкісніший — пухирник малий. Пощастило!